

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З УКРАЇНСЬКИМИ ТРАДИЦІЯМИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано особливості національного виховання учнів на уроках технологій засобами народних традицій. Зазначено, що уроки трудового навчання та технологій спрямовані на використання потужного спектра елементів української народної культури. Виявлено, що сприятливі умови для цього створює варіативна частина навчальної програми з технологій.

У роботі розглянуто варіативний модуль для 10-11 класів «Технологія виготовлення штучних квітів» і запропоновано проект «Український віночок». Для введення культурологічних відомостей в організаційну структуру уроків технологій систематизовано теоретичні відомості про історію виникнення віночка, регіональні та обрядові особливості українського символа-оберега. На таких заняттях учням прищеплюється любов до народних традицій, розуміння художньої цінності народної творчості та необхідності бережливого ставлення до української спадщини, бажання самому розвивати народні художні традиції.

Ключові слова: національне виховання, уроки технологій, варіативний модуль, проект, проектно-технологічна діяльність, декоративно-ужиткове мистецтво.

Постановка проблеми. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді, що особливо актуально в умовах утвердження та зміцнення державності України, розглядається на державному рівні як головний пріоритет та органічна складова освіти (Закон України «Про освіту» (2017 р.); Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Концепція нової української школи). Головною метою національної освіти є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, менталітету, національного світогляду.

Саме тому пріоритетними завданнями загальної середньої освіти є відродження традицій, забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних звичаїв, залучення дітей до народних обрядів тощо. Уроки трудового навчання та технологій спрямовані на використання потужного спектра елементів української народної культури. Учителю через народний фольклор, поезію, народні традиції формує національну свідомість, особливо при вивченні варіативних модулів у 10-11 класах: технологія об'ємної вишивки, технологія виготовлення народної ляльки-оберега, технологія соломоплетіння, технологія писанкарства та ін., пов'язує свідомість учня зі своїм народом, його історією.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема виховання учнів на національно-культурних традиціях вивчалася різними авторами в таких важливих аспектах: теоретико-методичні засади та педагогічні чинники виховання на національно-культурних традиціях (А. Бойко, В. Борисов, І. Зязюн, А. Фрідріх та ін.), засоби та умови виховання на національно-культурних традиціях учнів різного віку (О. Білас, Г. Гуменюк, І. Єгорова, Р. Осипець, В. Чорнобай та ін.), роль декоративно-прикладного мистецтва в естетичному, моральному і трудовому вихованні молодого покоління (В. Афанасєв, С. Божович, С. Герасимов, Д. Джола, І. Зязюн, Н. Кочережко та ін.), використання народного декоративно-ужиткового мистецтва у педагогічному процесі (А. Блахут, Л. Єнтіс, Б. Лихачова, С. Мусієнка, А. Полещук, Т. Сиротенко, С. Чебоненка), особливості організації виховання на традиціях в історії педагогічної думки (Г. Ващенко, А. Макаренко, С. Русова). Деякі педагогічні аспекти національно-патріотичного виховання на уроках трудового навчання розглядають у дослідженнях О. Гевко, О. Коберник, В. Мусієвська, А. Терещук, Т. Тхоржевська та ін.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво є невичерпним джерелом культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування у неї національного світогляду, характеру, глибокої духовності. Завдяки декоративно-ужитковому мистецтву, яке є віковичною скарбницею моральних і духовних здобутків народу і відображає стиль різних епох, регіонів, зберігає багаті безсмертні традиції, пізнаються історія, світогляд, моральні якості наших предків, формуються основи культурно-духовного багатства українського народу.

Програми з трудового навчання та технологій пропонують у варіативних модулях вивчати сучасні та традиційні види декоративно-ужиткового мистецтва, що створює додаткові можливості для виготовлення виробів в поєднанні з теоретичними знаннями та практичними вміннями. Тобто, на всіх етапах виготовлення виробу вчитель може залучати учнів до українського декоративно-ужиткового мистецтва.

Мета дослідження – проаналізувати особливості ознайомлення учнів з історією українського віночка при вивченні варіативного модуля «Технологія виготовлення штучних квітів» (10-11 кл.).

Виклад основного матеріалу. На уроках технологій учням прищеплюється любов до народної творчості, розуміння її художньої цінності й необхідності бережливого ставлення до неї, бажання самому розвивати народні художні традиції, що сприятиме розвитку творчого мислення і художніх здібностей учнів, вихованню загальної естетичної культури, формуванню смаків на основі глибокого розуміння традиційного народного мистецтва, підвищенню національної самосвідомості.

Справжнє розуміння української культури неможливе без знання народних традицій та обрядів, без знайомства з національними символами і оберегами. Одним із таких символів-оберегів є український вінок.

Так при вивченні варіативного модуля «Технологія виготовлення штучних квітів», розробленого до навчальної програми «Технології. 10-12 класи», пропонуємо виготовлення учнями проекту «Український віночок».

Українській віночок – це одна з головних традиційних візитівок нашої країни. За останні роки цей національний сувенір став дуже актуальним. Його можна побачити на різних святкових заходах, святах, просто на вулиці зустріти дівчину з такою прикрасою. На сьогоднішній день питання відродження національних символів стає дуже актуальним, тому що неможна забувати історичні цінності власного народу, його культуру.

Такий сувенір, як віночок можна просто придбати в будь-якому магазині сувенірів, але все ж краще та цікавіше зробити віночок власними руками та вкласти в нього свою душу та вміння.

Для того, щоб краще зрозуміти призначення національної прикраси, учениць можна ознайомити з історією виникнення українського віночка, яка бере свій початок ще до нашої ери.

Оспіваний у піснях та оповитий легендами, український вінок має багатотисялітню історію. За стародавнім віруванням предків через вінок приходили у наш світ безсмертні душі з потойбіччя [4].

Вперше про вінок згадується за часів шумерської культури – XII-III ст. до н.е. Нашадками шумерів були представники культури шнурової кераміки, які мешкали на території сучасної України в XV-XIV ст. до н.е. і залишили у спадок слов'янам деякі символи. Серед них знак міфічної шумерської богині Інанні – Іштар, який означає «ясне небо» і складається з круглого вінка – кола з вплетеною в нього стрічкою, яка створює два кінці, та шестипроменевої зірки в центрі. Він зображений і на саркофазі Ярослава Мудрого в Софії Київській (XII ст.). Є всі підстави вважати, що український вінок із стрічками – спрощений знак Інанні, що начебто стверджує побажання «ясного мирного неба» над головою того, хто його носить. Це оберег від усього поганого і недоброго [1].

У часи античності вінок слугував бенкетним чи застільним атрибутом, що символізував щастя і талант, ним прикрашали священні предмети та об'єкти поклоніння, увінчували переможця чи тріумфатора, оратори одягали його під час промов. Він також був знаком скорботи за померлим чи загиблим [4].

На українській землі вінок також відомий здавна. На найдавніших зображеннях жінки-Богині вона у головному уборі з квітів, трав, зілля та гілля. Наші предки усвідомлювали, що «головою» вони розуміють навколишній світ і впливають на нього, тому за допомогою головних уборів і вінків прагнули захистити себе від зурочення та інших злих чар, забезпечити добробут родини.

Термін «вінок» є збірним поняттям, майже в кожному етнографічному районі він мав іншу назву. Крім загальнослов'янських – вінок, вянок, перев'язка, чільце, з XIX – поч. XX ст. побутували такі назви як: коробуля, лубок (Поділля), теремок (Чернігівщина), капелюшина, фес (Буковина), корона, перта (Закарпаття), цвіток, квітка (Наддніпрянина), косиця, плетінь (Гуцульщина), коруна (Лемківщина), гібалка (Переяславщина, Подніпров'я). Гуцулки носили вінкоподібне чільце – нанизані на дріт або ремінець мідні пластинки у формі пелюсток, а буковинки – коди – вінкоподібні прикраси, що кріпилися на тімені й пишно піднімалися вгору, волосся при цьому розпускалося [1].

З давніх-давен вінок був книгою душі молодої дівчини: мовою квітів вона висловлювала свої почуття, виражала душевний стан і «розповідала» про події, що відбулися у її житті [4].

Мистецтво плести вінок – ціла наука, яку сьогодні майже забули. А раніше вона передавалася з покоління в покоління. Важливо було знати, як і коли збирати квіти, як вплітати і зберігати, яке зілля з яким поєднувати, як замочувати квіти у рослинних соках щоб вони довше були свіжими, оскільки свіжий вінок – на добро, а зів'ялий – недобрый знак; якщо вінок розвився чи розірвався – чекай біди.

Обряд вінкоплетин обов'язково супроводжувався піснями та приказками. Малечі вінки плели старші сестри та матері. Вінки підкладали під подушку, щоб побачити віщий сон. Магічною силою наділялася прикраса, сплетена вагітною жінкою, даючи плодючість полям і худобі. Вінок, виготовлений дівчиною, означав чистоту посіву [1].

Усього у вінку могло бути до 12 різних квіток, кожна з яких мала свій символ.

Одне із найпочесніших місць у вінку займає деревій. Це досить невибаглива рослина, вона росте всюди, куди занесе вітер її насіння. А тому вважається символом нескореності і непоборності.

Ромашка – символ здоров'я, добра і ніжності. Говорять, що у вінку вона повинна бути між гронами калини та хмелем.

Остання рослина символізує розум. Хміль оспіваний в багатьох легендах і піснях.

Уособленням краси, молодості, сили і здоров'я вважається волошка. Розташовуватися вона повинна обов'язково біля любистку.

Квіти безсмертнику означають здоров'я. На вигляд вони маленькі, не дуже примітні, але їх користь для людини є надзвичайно великою.

З легенд та пісень відомо про чудодійні властивості любистку. Його кидали в купіль дитини, аби довго жила, була милою. А ще в народі побутує думка про любисток як приворотне зілля.

Говорити про калину, мабуть, буде зайвим. Одвіку вона була і залишається символом дівочої краси, чистоти.

Незайвим буде вплести до вінку і чорнобривці. Тоді дівчина буде чорнобривою і надзвичайно гарною.

Українська традиція визначає кілька рослин для освячення. Серед них – червоний мак, що став символом дівочої краси, щирих, чистих почуттів.

Не можна уявити українського віночка без барвінку. Він став справжнім символом вічного життя, міцного кохання і шлюбу. До того ж барвінок захищає від нечистої сили [3].

Цвіт вишні та яблуні – символ материнської любові та відданості. Соняшник – символ відданості й вірності. М'ята – оберіг дитини та її здоров'я. Ружа, мальва і півонія – символи віри, надії, любові. Незабудка – постійності. Материнка – символ материнської любові. Лілея – дівочі чари, чистота, цнота. Польовий дзвіночок – символ вдячності [4].

Влітку віночок сплітали з різних трав і квітів, восени – із золотавого та червоного листа, взимку – із штучних або воскових квітів. Останні плели здебільшого черниці при монастирях і продавали на київських базарах. Збирали квіти у певні дні й у певну годину в залежності від призначення вінка.

Не менше значення приділялося стрічкам (лентам, биндам): їх кольору, довжині, підбору. Дванадцять кольорів, кожен з яких був оберегом, і лікарем, захищаючи волосся від чужого ока.

На основі аналізу історії української культури можна виділити територіальну відмінність вінків. Так, у Середньому Подніпров'ї розмір квітів поступово зменшується в напрямку потилиці, коли в інших місцях (на Поділлі) «квітчалися» в протилежному напрямку. На Західній Україні звиті вінки прикрашали уплітаними, герданами зі скляних намистин, листками позолоченого барвінку тощо, на Івано-Франківщині доповнювали уплітками – жмутами різнокольорової вовни, яку прив'язували до кіс і опускали на плечі. Гуцулки носили звиті вінки зі скла, яшми та стрічок, штучних квітів і павиного пір'я – карабулі.

На Західній Україні у вінок – чільце – вплітали маленькі металеві пелюстки. Подекуди використовували березову кору, роблячи з неї діадему, прикрашаючи тканиною та коштовностями, а внизу підвішуючи бляшки чи намистинки.

На Вінниччині у святкові дні дівчата прикрашали голову волочковими вінками, основу яких робили з чорної, а деталі з різнокольорової тасьми, чорного плісу, на які нашивали різнобарвні вовняні кульки (кутасики), нитки, намистини, гудзики. Різновидом вінка була «квітка» – стрічка з нашитими на кружечок з вовняної тканини з двох боків квітками із призбираних стрічок, нашитих, яку оздоблювали намистинками, бісером.

Вінки Полісся свідчили про майновий стан дівчини: чим заможніша, тим пишніший вінок. Так, у небагатих селянок віночок являв собою переплетений обруч, тоді як у заможних дівчат міг складатися з кількох перевитих обручів, і навіть інколи походив на суцільну квіткову шапку, яка покривала всю голову. Більшість вінків носилося без стрічок, їх вплітали лише у весільні.

В Україні існували вікові, магичні, ритуальні, звичаєві вінки. Усього їх понад 77 видів.

Починали носити віночок дівчатка з трьох років. Перший – для трирічної доньки плела мама, купаючи його в росах, коли на небі сонце зайде, сім днів, а тоді клала до скрині. У віночок впліталися чорнобривці, які позбавляли головного болю, незабудки та барвінок, щоб зір розвивали, та ромашка, яка серце заспокоювала. Одягали дівчинці той віночок на Спаса, як давали їй свячене яблучко та приказували: «Здоровому тілу – здоровий дух!»

У чотири роки плели інший віночок. Усі кінчики пелюсток, вплетених у нього квітів, були розсічені, доплітався безсмертник, листочки багна чи яблуні.

Шестирічній доньці вплітали мак, що додавав сон та беріг думку, і волошку. У сім років плели вінок із семи квіток із цвітом яблуні. Цілим ритуалом було, коли батько торкався вінком голівки доньки і промовляв: «Мати – яблуне, дядино моя, не жалій здоров'я і долі дитині!»

Серед вікових вінків найпоширенішим був вінок кохання, який плели дівчата від 13 років до заміжжя. У його основі – ромашки, що перемижались цвітом яблуні й вишні, а над чолом – квітуче грона калини. У такий вінок вплітали й квітучі вусики хмелю. Символ засватаної дівчини – вінок з барвінку, м'яти, шавлії та інших лікарських трав.

Цікавим є вінок відданості: з волошок в основі й квітучого любистку вплетеного між ними, який дівчата дарували коханим у час розлуки. Козак возив його у шовковій хустці коло серця твердо знаючи, що його чекають, про нього пам'ятають і кохають.

Дівчата, яким не пощастило у коханні, виплітали вінок надії з волошок і польового маку. Вважали, що любов прийде, коли дівчина власноруч одягне вінок на голову обранцеві.

Особливе значення мали весільні віночки. Призначення такого вінка – охороняти «молоду» від «поганого ока». У багатьох селах весільний вінок виготовляли з білих парафінових квітів і круглих чи подовгастих бурульок, прикріплених на волосінні й обплетених барвінком, любистком, іншим зіллям. Під час застілля на рушникові, під яким сиділи молодята, закріплювали два поєднаних між собою вінки, що пророкували довічне переплетення долі наречених.

Вінок і його елементи супроводжували всі етапи весільного обряду від заручин (на знак того, що дівчина і хлопець засватані, вони отримували: наречений – барвінкову квітку, наречена – червону стрічку у косах або квітку).і до самого весілля. Кожна місцевість мала свої особливості і у проведеному цього свята.

По весіллі жінки прикрашали своїм вінком образ Богородиці. Його зашивали в подушку, клали в колиску дитині, доїли крізь нього хвору корову. Синові, який йшов на війну, мати давала весільний вінок як оберег від загибелі.

І в наш час вінок та його елементи збереглися у сучасному весільному обряді, особливо в сільській місцевості, як прикраса весільного поїзду, приміщень, домівок молодих, одягу. Це свідчить про невмирущість народних традицій, та їх активне повернення у весільний обряд сучасних українців.

Отже, український віночок має багату історію, можна виділити територіальні особливості, відмінності у створенні прикраси в залежності від пори року, обрядів.

Введення культурологічних відомостей в організаційну структуру занять на уроках технологій може відбуватись безпосередньо в процесі вивчення певного народного ремесла чи декоративно-ужиткового або художнього виду мистецтва.

Під час виготовлення учнями декоративних чи декоративно-ужиткових виробів важливе місце, крім суто технічної сторони, має й мистецька сторона цієї справи, яка полягає насамперед у визначенні художньої ідеї твору, в основу якого покладено той образ, який виникає в уяві учениці, тих думок і почуттів, які вона хоче передати оточуючим. Вивчення варіативного модулю «Технологія виготовлення штучних квітів» обумовлює виховний вплив учителя через повідомлення учням таких теоретичних відомостей, які розкривають різні сторінки нашої історії, формують в учнів загальне уявлення про моральну й духовну культуру українського народу тощо. Тому учитель має нагоду впливати на почуття вихованців, а через добір певних культурологічних відомостей, виховувати патріотичні та національні почуття школярів.

Робота учнів на уроках технологій за методом проектів може бути як індивідуальною, так і груповою. Групові проекти передбачають створення виробу, який об'єднує індивідуальні роботи кожного члена групи.

Під час роботи над варіативним модулем «Технологія виготовлення штучних квітів» учні виконують проекти індивідуально, але вони можуть бути об'єднані спільною темою виконання проекту, наприклад, звичаєві віночки, варіанти якого обговорюються в кожній групі окремо та супроводжуються розробкою композицій. При цьому логіка побудови діяльності учнів повинна відповідати спільній структурі проектування, при якій уся група колективно вирішує одну проблему, разом опановуючи загальну тему.

Висновки

Народна етнічна спадщина – безцінний скарб кожного народу. Зневажливе ставлення до своєї багатомістової історії, її культури та традицій спричиняє культурний занепад нації і всього суспільства. А сучасна культура та звичаї, перестаючи жити давніми народними джерелами, втрачає свій національний колорит і привабливість, перестає бути цікавою громадянам країни. Метою варіативного модулю «Технологія виготовлення штучних квітів» у старшій школі є не тільки навчити учнів виконувати прикраси декоративно-ужиткового мистецтва, збирати композиції з таких прикрас, виховувати терплячість, естетичні смаки, розвивати моторику рук, а й виховувати патріотизм, повагу до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій.

Використані джерела

1. Бойко С., Кожем'яка О. Український віночок: символи та значення квітів та стрічок [Електронний ресурс] / С. Бойко, О. Кожем'яка // Агенція новин Фіртка.if.ua – Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=83155>
2. Історія виникнення штучних квітів [Електронний ресурс] / <http://kvityopt.ub.ua/> // Ub.ua Укрбізнес – Режим доступу: <http://analitic.ub.ua/23142-istoriya-viniknennya-shtuchnih-kvitiv.html>
3. Український вінок [Електронний ресурс] // Пустунчик – Режим доступу: <https://pustunchik.ua/ua/treasure/tools/podelki-iz-prirodnih-materialov/ukrainian-vinok>
4. Український вінок – краса і традиції сплелись воедино [Електронний ресурс] // Пустунчик – Режим доступу: <https://pustunchik.ua/ua/online-school/history/symbolika-ukrainskogo-vinka>
5. Чепурко А.В. Варіативний модуль з технології для старшої школи «Технологія виготовлення штучних квітів» / А.В. Чепурко. – Київ: Гімназія. №261, 2017. – 5 с.

Mekshyn L., Nosovets N.

HABITUATION OF STUDENTS WITH THE UKRAINIAN TRADITIONS AT TECHNOLOGY LESSONS

The article analyzes the peculiarities of national education of students at technology lessons by means of folk traditions. It is noted that the lessons of labor training and technologies are aimed at using a powerful spectrum of elements of the Ukrainian folk culture. The teacher, through folk folklore, poetry, folk traditions, forms national consciousness, especially when studying the technologies of straw-painting, pysankas, making embroidered items, historical costumes, making folk dolls connect the student's consciousness with his people, his history.

It has been found that favorable conditions for this are created by the variation part of the technology curriculum, in which students, in conjunction with the teacher, can choose a module related to the decorative and applied arts. We propose to consider a variation module for 10-11 grades "Technology of manufacturing artificial flowers". "Ukrainian Wreath" will be an actual project for pupils as one of the main traditional business cards of our country.

Theoretical information about the history of the corolla, regional and ritual features of the Ukrainian symbol-waxing is systematized in the work. Introduction of culturologic information into the organizational structure of technology lessons can take place directly in the process of studying a certain folk craft or decorative and applied arts. At such lessons students are instilled in love with folk traditions, understanding of the artistic value of folk art and the need for a careful attitude to the Ukrainian heritage, the desire to develop folk art traditions, which will promote the development of creative thinking and artistic abilities of students, the education of a common aesthetic culture, the formation of tastes on the basis of deep an understanding of traditional folk art, and an increase in national consciousness.

It is concluded that the purpose of the variational module "Technology of manufacturing artificial flowers" in the high school is not only to teach students to decorate decorative and applied arts, to collect compositions from such decorations, to cultivate patience, aesthetic tastes, to develop motor skills of hands, but also to cultivate patriotism, respect to the cultural values of the Ukrainian people, its historical and cultural heritage and traditions.

Key words: national education, technology lessons, variation module, project, project-technological activity, decorative and applied arts.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2017 р.